

UDK: 347.95 (497.6)
stručni članak
primljen 4. 11. 2009.

Dinka ŠAGO, dipl. iur.,
znanstvena novakinja Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

DOSTAVA U PARNIČNOM POSTUPKU FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

U ovom radu se analiziraju odredbe Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine iz 2003. godine kojima se uređuje institut dostave, uspořádjujući ih s odgovarajućim odredbama Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine iz 1998. godine. Ukazuje se na poteškoće koje nastaju u primjeni pojedinih odredaba i razmatraju se moguća alternativna rješenja po uzoru na srodna zakonodavstva.

Ključne riječi: parnični postupak, dostava, dostavljač, dostavnica, Federacija Bosne i Hercegovine

1. UVOD

Uredna i pravovremena dostava sudskih pismena preduvjet je normalnog funkcioniranja svakog suda, ostvarivanja prava na saslušanje stranaka (*audiat et altera pars*), prava na suđenje bez nepotrebnog odlaganja, te prava na efikasnu sudsku zaštitu.

Sudska praksa često se susreće s problemima dostave pismena bilo na strani suda, bilo na strani određenog adresata, i to tijekom trajanja određenog postupka, ali i nakon njegovog okončanja. Bez uredne dostave sudski postupak ne može ni početi teći, uz dostavu su vezani rokovi koji utječu na pravomoćnost sudskih odluka, bez uredne dostave nije moguće ni primijeniti veliki broj instituta parničnog postupka (primjerice, presuda zbog izostanka).

Važnost uredne i pravodobne dostave osobito dolazi do izražaja u organizaciji prvostupanjskog postupka kojega je težište postavljeno na usmenom, javnom i neposrednom, te kontradiktornom raspravljanju na ročištima. Ročišta se trebaju organizirati na način da omoguće maksimalnu koncentraciju u prikupljanju procesnoga materijala, te općenito u poduzimanju postupovnih radnji. Bez uredne dostave ročište se ne bi smjelo održati, odnosno ne bi se mogla ostvariti njegova uloga medija za koncentrirano, usmeno, neposredno i javno prikupljanje procesnoga materijala i za kontradiktorno raspravljanje o tom materijalu, ali i općenito svim pitanjima koja treba riješiti tijekom postupka. Djelotvorna dostava treba pridonijeti i sprečavanju zlorabe prava u postupku, jačanju procesne discipline te općem povećanju brzine u provedbi postupka i pravnoj sigurnosti. Upravo stoga pravila o dostavi polaze od dužnosti sudionika u postupku, mogućih adresata, ali i trećih koji mogu biti zahvaćeni incidentalnim postupkom dostave,

da lojalno surađuju s organima dostave u provedbi radnji dostave – **načelo odgovorne suradnje, kolaboracije.**¹

2. POJAM DOSTAVE U ZAKONU O PARNIČNOM POSTUPKU FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donio je novi, odnosno drugi Zakon o parničnom postupku Bosne i Hercegovine (dalje FZPP) na sjednici Zastupničkog doma, održanoj 8. listopada 2003. godine. FZPP je objavljen u „Službenim novinama FBiH“, br. 53. od 28. listopada 2003. godine, a stupio je na snagu 5. studenoga 2003. godine.² Ovdje napominjemo da se izradi Zakona o parničnom postupku pristupilo istovremeno u oba entiteta u Bosni i Hercegovini,³ s tim što su radnu verziju pojedinih zakona sačinile posebne radne grupe u entitetima, uz izravno sudjelovanje predstavnika neovisne pravosudne komisije i američke organizacije ABACILLI, te da je u konačno ponuđenom tekstu u entitetima postignut visok stupanj harmonizacije.

FZPP uređuje institut dostave od čl. 337. do čl. 355. FZPP- a. Dostavljanje je procesno-pravna djelatnost uručivanja pismena (podnesaka) adresatima kojima su oni upućeni.⁴ Prema načelu sudskog upravljanja postupkom, dostavljanje spada u procesne rad-

1) U Republici Hrvatskoj, po uzoru na austrijsko i njemačko rješenje, dostava je redovito radnja koju sud poduzima po službenoj dužnosti u okviru svoje djelatnosti vođenja i upravljanja postupkom. Ipak i u Republici Hrvatskoj je, *de lege lata*, osobito nakon Novele 2003. i Novele 2008., otvorena mogućnost da stranke odnosno određene kategorije njihovih zastupnika u određenim slučajevima izravno razmjenjuju svoja pismena, odnosno strankama je dopušteno da određene osobe same obavijeste o potrebi da dođu na ročište, da same stranke na ročište dovedu svjedoke (čl. 293. st. 3. ZPP); ako stranka ima punomoćnika, poziv na ročište na kojemu će se izvesti dokaz saslušanjem stranaka, stranci ili osobi koju se treba saslušati za stranke treba saslušati za stranku upućuje se preko punomoćnika (čl. 268. st. 2. ZPP). Na ovaj način proširena je mogućnost mimosudskog pismenog komuniciranja sudionika u postupku. Tako DIKA, M., *Gradansko parnično pravo – parnične radnje*, V. knjiga, Narodne novine d.d., Zagreb, listopad 2008., str. 232 – 236.

2) Danom stupanja na snagu FZPP-a prestao je važiti Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 42/98, dalje SFZPP), osim odredaba koje se odnose na postupak u parnicama iz obiteljskih odnosa (čl. 404-424), koje su se trebale nastaviti primjenjivati do donošenja posebnog zakona (FZPP, čl. 459.). Zakon o parničnom postupku Federacije („Službene novine Federacije BiH“, br. 42/98) bio je propis kojim su se na prostoru Federacije cjelovito uređivala pravila postupka na temelju kojih sudovi raspravljaju i odlučuju u sporovima iz osobnih i obiteljskih odnosa, iz radnih odnosa, te iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i pravnih osoba. Zakon o parničnom postupku je jedan od procesnih zakona, koje u okviru svojih ustavnih ovlasti donosi Federacija, propisujući pravila postupka koja će na jednak i jedinstven način jamčiti ostvarenje i zaštitu subjektivnih prava građana i pravnih osoba pred sudovima u Federaciji. Ustavni temelj za donošenje ovog zakona sadržan je u odredbi članka IV. C. 3. Ustava Federacije („Službene novine Federacije BiH“, br. 1/94), kojom je predviđeno da se pravila postupka potrebna da bi se osigurala jednakost u postupanju, kao i temeljna načela pravičnosti u postupcima pred sudovima uređuju zakonima Federacije. Više kod ČIZMIĆ, J., *Novo građansko procesno pravo Federacije Bosne i Hercegovine*, „Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu“, vol. 50, 2000., br. 1 - 2, str. 143 - 181.

3) Opširnije kod ALEKSIĆ, R., *Novine u Nacrtu ZPP Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske*, „Zbornik radova s međunarodnog savjetovanja - Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse“, održanog u Neumu 6 - 8 lipnja 2003. godine, Mostar, 2003., str. 347-390.

4) U Republici Austriji dostava se definira kao radnja koju poduzima sud po službenoj dužnosti u okviru svoje djelatnosti vođenja i upravljanja postupkom. Tako kod RECHBERGER, W., H., SIMOTTA, A., D., *Zivilprozessrecht, Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts Erkenntnisverfahren*, 6. ergänzte Auflage, Wien 2003., Manzche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, str. 205., po kojima je dostava sudski akt vođenja postupka (gerichtlicher Akt des Prozeßbetriebs) koji se provodi po službenoj dužnosti.

nje suda, dostavljanje vrši sud po službenoj dužnosti.⁵ Putem dostavljanja omogućuje se svakoj stranci da zauzme svoj stav prema radnjama suprotne stranke, kao i prema radnjama suda. Primjerice, dostavom tužbe tuženiku daje mu se mogućnost da se upozna sa njenim sadržajem i da zauzme svoj stav prema tužbi i tužbenom zahtjevu. Isto tako, dostavljanjem presude, stranke imaju mogućnost da se upoznaju sa njenim sadržajem, te da ukoliko su nezadovoljne, ulože protiv nje žalbu.

Dakle, dostava je kao institut primarno u službi ostvarenja načela kontradiktornosti, kao jednog od najvažnijih zahtjeva postupka. Kroz ovaj institut se omogućava adresatu da se upozna sa sadržajem pismena koje mu se dostavlja. Međutim, ovaj institut ne pretpostavlja istovremeno da se adresat i stvarno upoznao sa sadržajem podnesaka koji mu je uručen, već je zahtjev dostavljanja ostvaren samim tim što mu je urednim uručivanjem ta mogućnost pružena.

3. NAČINI DOSTAVE

FZPP propisuje u čl. 337. da se dostavljanje vrši preko pošte, preko ovlaštene pravne osobe registrirane za obavljanje poslova dostave ili preko ovlaštene službene osobe suda.^{6 7 8 9} Na ove načine se dostavljaju sva pismena koja sud, u svezi s vođenjem parničnog postupka, dostavlja strankama i drugim sudionicima u postupku, kao i osobama koje nisu sudionici u postupku ali su dužni pružiti sudu određenu informaciju u svezi s predmetom spora ili su dužni postupiti po drugim traženjima suda.¹⁰ Sva tri načina dostave su jednakopravna, za razliku od odredbi čl. 122. SFZPP-a kojima je bilo propisano da se pismena dostavljaju u pravilu preko pošte, a mogla su se dostavljati preko određenog radnika suda, preko nadležne službe općine ili neposredno u sudu.¹¹

5) „Smatra se da su podaci upisani u prijemni štambilj suda tačni, dok se suprotno ne dokaže.“, VSS BiH, Glv. 27/87 – BSP VS BiH 1/88, 63.).

6) Trenutačno, osim pošte postoji nekoliko organizacija koje se bave dostavom, ali još uvijek je riječ o organizacijama koje se bave samo dostavom brze pošte. Do sada je bila mogućnost dostavljanja pismena i putem opštinskih organa, ali novim zakonom to više nije moguće. Tako kod POROBIĆ, M., POROBIĆ, V., POROBIĆ, J., *Zakon o parničnom postupku (Federacija BiH, Republika Srpska i Brčko Distrikt BiH) sa komentarom i sudskom praksom*, Sarajevo, 2004., str. 756.

7) *Ibid.*, Zakon Brčko Distrikta BiH, u čl. 80. do 98., zadržao je ranije principe dostave. Za razliku od zakona entiteta, pismena se dostavljaju, u pravilu preko pošte, a mogu se dostavljati i preko radnika u sudu ili neposredno u sudu. Dakle, na ovaj način je isključena mogućnost dostavljanja pismena preko drugih ovlaštenih organizacija, te dostavljanje među strankama.

8) Austrijski Zivilprozesordnung (u daljnjem tekstu: ZPO) i Zustellgesetz (BGBl. 200/1982), sadrži opća pravila o dostavljanju, dok Zivilprozesordnung (RGBl. 113/1895), čiji je veći dio odredbi o dostavljanju 1982. godine ukinut ili izmijenjen, sadrži posebna pravila građanskog postupka) propisuju da se dostava prvenstveno obavlja preko pošte, a pod određenim pretpostavkama može se izvršiti i putem sudskih djelatnika ili općinskih službenika. Tako kod KUŠEVIĆ, P., *Dostavljanje u parničnom postupku - Usporedni prikaz rješenja u hrvatskom, slovenskom i austrijskom pravu*, „Hrvatska pravna revija“, br. 10/2001., str. 122 – 128.

9) Temeljem noveliranog čl. 133. ZPP 03 sudska pismena se dostavljaju, u pravilu, preko pošte, a mogu se dostavljati i preko određenoga sudskog službenika, preko nadležnoga tijela uprave, preko javnoga bilježnika, preko pravne osobe registrirane za obavljanje dostave ili neposredno u sudu, dok je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine 84/08, od 18. srpnja 2008. godine, u daljnjem tekstu ZPP 08) koje su stupile na snagu 1. listopada 2008. godine, uveo još i dostavu elektroničkim putem u skladu s posebnim zakonom.

10) Tako kod JANKOVIĆ, M.; KARAMARKOVIĆ, H., JANKOVIĆ, Ž., PETROVIĆ, D., „*Komentar Zakona o parničnom postupku*“, Beograd, 1990.g. str. 177.

11) Tako kod ČIZMIĆ, J., „*Komentar Zakona o parničnom postupku*“, Sarajevo, 2009., str. 718.

Dostava se u pravilu vrši putem pošte jer je tako najekonomičnije, preko radnika suda samo iznimno i to kada dostavljanje treba izvršiti u mjestu sjedišta suda, kada je to nužno zbog hitnosti postupanja, kad stranka ili neki sudionik izbjegava primitak dostave. U slučaju dostave preko djelatnika suda, dostava se obavlja bez omota ukoliko posebnim propisom nije drukčije određeno.^{12 13} FZPP je kao novinu uveo i mogućnost dostave pismena putem ovlaštene pravne osobe registrirane za obavljanje poslova dostavljanja, obzirom da je zakonodavac očekivao da će se osnivanjem ovakvih pravnih osoba i početkom njihova rada kvaliteta i učinkovitost dostave značajno poboljšati.¹⁴

Kad dostavu treba obaviti osobama ili ustanovama u inozemstvu ili strancima koji uživaju pravo imuniteta¹⁵, dostava će se obaviti diplomatskim putem, ako u međunarodnom ugovoru ili u ovom zakonu nije drugačije određeno (čl. 338. st. 1. FZPP).^{16 17} Državljanima Bosne i Hercegovine u inozemstvu dostava se obavlja putem pošte ili preko nadležnog konzularnog, odnosno diplomatskog predstavništva Bosne i Hercegovine u toj državi (čl. 338. st. 2. FZPP). Dostava izvršena na ovaj način bit će važeća samo onda ako osoba kojoj se pismeno dostavlja pristane primiti ga.¹⁸

Dostava putem pošte¹⁹ obavlja se: 1) preporučenom pošiljkom s povratnicom, ili 2) običnom pošiljkom, u kojoj se uz pismeno dostavlja i obrazac o potvrdi prijema, koji osoba kojoj se pismeno dostavlja mora potpisati i vratiti sudu (čl. 344. FZPP). Navedena odredba je novina utoliko što u SFZPP-u nije bio izričito uređen način dostave pismena putem pošte. U prvom slučaju, ako je podnesak upućen sudu preko pošte preporučenom pismonosnom pošiljkom s povratnicom, dan predaje pošti smatra se danom predaje sudu kome je poslan. U drugom slučaju kod obične poštanske pošiljke nije relevantan datum predaje pismena pošti, već je važan datum kad pismeno stigne u sud i od tada

12) Usporedi, Pravilnik o unutarnjem poslovanju sudova županije Zapadnohercegovačke, čl. 85.

13) FZPP nije preuzeo odredbu o dostavi preko nadležne općinske službe, vjerojatno i zbog toga što sudovi do sada ovu mogućnost dostave u praksi nisu ni koristili. Tako kod ZEČEVIĆ, E., „*Komentar Zakona o parničnom postupku*“, Sarajevo, 2004., str. 319.

14) Tako kod ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 719.

15) *Ibid.*, str. 720., imunitet je pravo, odnosno privilegija pojedinca, pravnih osoba, da budu izuzeti od primjene određenih propisa koji se inače na druge osobe redovito primjenjuju.

16) I prema stajalištu sudske prakse, „kada dostavu treba obaviti osobama ili ustanovama u inozemstvu ili strancima koji uživaju pravo imuniteta, valja je obaviti diplomatskim putem, ako međunarodnim ugovorom ili zakonom nije nešto drugo određeno“, VTSH, Pž - 6499/01, od 27. kolovoza 2002., „Informator“, broj 5380, od 28. rujna 2005.

17) „Dostavljanje parničnoj stranci – stranom licu u Njemačkoj, mora se vršiti diplomatskim putem, pa ako poziv za ročište s tužbom nije tako dostavljen, ne postoje zakonske pretpostavke za donošenje presude zbog izostanka.“ – više ne postoji presuda zbog izostanka već presuda zbog propuštanja – (Vrhovni sud BiH PŽ - 8636/90 od 29. 10. 1990. godine; objavljeno u „*Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine*“, broj 4. oktobar-decembar 1990. godine).

18) Navedena odredba skoro je identična odredbi čl. 125. SFZPP-a, osim što je sada predviđena mogućnost da se državljanima BiH u inozemstvu dostava može obaviti i putem pošte.

19) Pošta (engl. *Post*; franc. *Poste*; njem. *Poste*) se definira kao pravna osoba putem koje se, u pravilu, dostavljaju pismena u parničnom postupku. Pojam „pošta“ može se odnositi i na druge pravne osobe registrirane u zemlji i inozemstvu za dostavu pisanih pošiljki (primjerice, DHL, City Express i sl.), kojima stranke mogu pisanim sporazumom sklopljenim prije pokretanja postupka ili tijekom postupka pred sudom povjeriti dostavu, a kod te se dostave na odgovarajući način primjenjuju odredbe o običnoj dostavi preko pošte čak i kad se radi o dostavi pismena za koja je predviđena osobna dostava. Ako je podnesak upućen preko pošte preporučenom pošiljkom ili telegrafski, dan predaje pošti smatra se danom predaje sudu kojemu je upućen. Pojam „pošta“ koristi se nekad i kao sinonim za pismena koja se dostavljaju adresatu. *Op. cit.* Pravni leksikon, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2007., str. 1172.

se računa blagovremenost. Pošta je ovlaštena i dužna dostavu obaviti po pravilima o poštanskoj dostavi. Tako za dostavu pismena preko pošte vrijede opća pravila o isporuci pismena preko te službe, uključujući i pravila o dokazivanju odgovarajućeg svojstva.

4. ADRESATI DOSTAVE

Specifične osobine pojedinih adresata uvjetuju i različite metode dostavljanja, tako FZPP razlikuje dostavu fizičkim osobama i dostavu pravnim osobama:

4.1. dostava fizičkim osobama

Dostava fizičkim osobama obavlja se predajom pismena osobi kojoj se dostava ima obaviti (čl. 339. st. 1. FZPP). Navedena odredba u odnosu na SFZPP predstavlja novinu.²⁰ Procesna pravila razlikuju običnu i osobnu dostavu. I jedna i druga zahtijevaju da se pismeno preda izravno primatelju, ali procesna pravila propisuju jednostavniji način od obične dostave. Tako su u čl. 132. SFZPP-a bila taksativno nabrojana pismena za koja je propisana obvezna osobna dostava.²¹ Ostala pismena dostavljala su se osobno kada je sud smatrao da je zbog priloženih isprava u originalu ili nekog drugog razloga potrebna veća opreznost. Osobna dostava bila je predviđena i čl. 199. st. 5. SFZPP-a za rješenje o nastavljanju postupka nakon mirovanja, zatim odredbama čl. 250. st. 1. SFZPP-a za poziv stranci za ročište na kojem se izvodi dokaz saslušanjem stranaka. Kako bi dostavljač znao radi li se o pismenima koja treba dostaviti po pravilima o običnoj ili posebnoj dostavi, pismena koja treba dostaviti prema pravilima o običnoj dostavi stavljala su se u bijelu omotnicu, a pismena koja treba dostaviti prema pravilima o posebnoj, osobnoj dostavi u plavu omotnicu. Ukoliko se osoba kojoj se pismeno mora osobno uručiti ne zatekne na mjestu gdje se dostava ima obaviti, dostavljač je dužan još jednom pokušati osobnu dostavu adresatu, na način da mu ostavi pismenu obavijest da u određeno vrijeme bude na mjestu na kome se dostavljanje treba izvršiti. Ako ni u ovom slučaju ne uspije osobno dostavljanje, dostava se ostvaruje po pravilima običnog dostavljanja. Značaj obične dostave je u tomu što ona dopušta da se pismeno uruči nekoj drugoj osobi umjesto adresatu, ali sa učinkom dostave prema adresatu. Dakle, ako se adresat ne zatekne u svom stanu, dostava će se izvršiti predajom pismena nekom od odraslih članova adresatova domaćinstva²², pa čak i susjedu, odnosno nadstojniku kuće, ukoliko oni na to pristanu. Ako se dostavljanje obavlja na radnom mjestu osobe kojoj se pismeno ima dostaviti ukoliko se ta osoba tu ne zatekne, dostava se može izvršiti predajom pismena osobi koje na istom mjestu radi.

Međutim, potrebno je naglasiti da nema karakter obične dostave svaka dostava kod koje adresat i primatelj pismena nije ista osoba. Karakteristike osobne dostave ima pre-

20) Čl. 132. SFZPP-a propisivao je koja se pismena moraju osobno dostaviti stranci, njezinom zakonskom zastupniku, odnosno punomoćniku.

21) Tako je i u hrvatskom parničnom pravu, čl. 142. st. 1. ZPP propisuje obveznu osobnu dostavu za dostavu tužbe, platnog naloga, presude, rješenja, te izvanrednih pravnih lijekova.

22) „Odrasli član domaćinstva“ je svaka osoba sposobna za rasuđivanje, odnosno osoba koja je u stanju shvatiti značenje svoje zakonske obveze, što treba procijeniti u svakom konkretnom slučaju. Prema stajalištu domaće sudske prakse odraslim članom primateljeva domaćinstva kojemu se može uručiti poziv smatra se među ostalim i osoba stalno zaposlena u kućanstvu, a koju predstavlja svaka osoba starija od 15 godina koja je zaposlena u primateljevu domaćinstvu. Vidi VsRH Rev. 2434/94 od 26. 2. 1997.

daja pismena zakonskom zastupniku odnosno punomoćniku stranke. U slučaju kada stranka zastupa zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik, dostava se obavlja zakonskom zastupniku odnosno punomoćniku (čl. 340. st. 1. FZPP). Ako stranka ima više zakonskih zastupnika, odnosno punomoćnika, dovoljno je dostavu obaviti jednom od njih. Dostava odvjetniku kao punomoćniku može se obaviti i predajom pismena osobi koja je zaposlena u njegovoj odvjetničkoj kancelariji. Ovdje je potrebno naglasiti da predaja pismena stranci umjesto njenom zakonskom zastupniku ne proizvodi djelovanje, ali predstavlja relativno bitnu povredu odredaba parničnog postupka. U skladu sa odredbom čl. 86. Pravilnika o unutarnjem poslovanju sudova županije Zapadnohercegovačke odvjetnicima se dostava može obaviti i putem dostavnog pretinca koji se uspostavlja u pogodnoj prostoriji u zgradi suda. U tom slučaju sud je dužan utvrditi vrijeme u kom odvjetnici mogu pismena preuzimati iz pretinca, kao i osigurati u tom vremenu nazočnost radnika suda koji će im pismena iz pretinca predati. Ukoliko odvjetnik ne preuzme pismo u određeno vrijeme, ovlašteni djelatnik suda će o tomu izvijestiti predsjednika suda radi poduzimanja odgovarajućih mjera.²³

Odredbe čl. 123., 128., 129. SFZPP-a propisivale su da u slučaju kad stranka ima zakonskog zastupnika, odnosno punomoćnika dostava se obavlja tim osobama, osim ako SFZPP-om nije bilo što drugo određeno, a bilo je, primjerice, određeno da su se stranci, iako je imala svog zakonskog zastupnika, odnosno punomoćnika, osobno dostavljali pozivi kad je bilo potrebno njezino osobno prisustvo u sudu.²⁴

Odredbama čl. 345. FZPP-a uređen je način dostave fizičkim osobama. U odnosu na čl. 131. SFZPP-a, čl. 345. FZPP-a stavicima 1., 5. i 6. propisuje tko obavlja dostavu fizičkim osobama, dužnost dostavljača da upozori osobe koje su primile pismo na obvezu predaje pismena adresatu, te dužnost slanja obavijesti adresatu o uručenom pismenu, primateljima pismena preko pošte, običnom pismonosnom pošiljkom. Ovlaštena pravna osoba registrirana za obavljanje poslova dostave i ovlaštena službena osoba suda dostavu fizičkim osobama, u pravilu, obavljaju predajom pismena osobi kojoj se dostava ima obaviti (čl. 345. st. 1.). Naime, kako procesna pravila razlikuju običnu i osobnu dostavu, potrebno je naglasiti da se i kod jedne i kod druge zahtijeva da se pismo preda izravno primatelju, ali procesna pravila propisuju jednostavniji način kod obične dostave za postizanje učinka dostavljanja.²⁵ Ako se osoba kojoj se pismo ima dostaviti ne zatekne u svom stanu, dostava se vrši predajom pismena nekom od njenih odraslih članova domaćinstva²⁶ koji je dužan primiti pismo, a ako se oni ne zateknu u stanu, pismo će se predati kućepazitelju ili susjedu ako oni na to pristanu (čl. 345. st. 2.). Ovdje je riječ o posrednom načinu dostave pismena adresatu, odnosno o dostavi trećoj osobi, s tim da pravni učinci dostavljanja djeluju prema adresatu već od dostave pismena trećim osobama, a ne od dana kad ti treći uruče pismo adresatu ili ga makar

23) Tako ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 725.

24) *Ibid.*, str. 723.

25) Usp. KAPELI, K., *Dostava pismena poštom*, „Naša zakonitost“, god. XLI., 41/11-12, 1987., str. 1367 – 1373.

26) „Odrasli član domaćinstva“ je svaka osoba sposobna za rasuđivanje, odnosno osoba koja je u stanju shvatiti značenje svoje zakonske obveze, što treba procijeniti u svakom konkretnom slučaju. Prema stajalištu domaće sudske prakse odraslim članom primateljeva domaćinstva kojemu se može uručiti poziv smatra se među ostalim i osoba stalno zaposlena u kućanstvu, a koju predstavlja svaka osoba starija od 15 godina koja je zaposlena u primateljevu domaćinstvu. Vidi VsRH Rev. 2434/94 od 26. 2. 1997.

o tome samo obavijeste.²⁷ U smislu odredaba ovog zakona članom domaćinstva smatra se svaka osoba koja živi s adresatom u ekonomskoj (životnoj) zajednici, bez obzira na krvno ili tazbinsko rodstvo.^{28 29} Ako se dostava obavlja na radnom mjestu osobe kojoj se pismeno ima dostaviti, a ta osoba se tu ne zatekne, dostava se može obaviti osobi koja na istom mjestu radi, ali uz uvjet da ona pristane primiti pismeno (čl. 345. st. 3.). Pod istim radnim mjestom ovdje bi trebalo podrazumijevati istu tvrtku, ustanovu ili državno tijelo. Predaja pismena drugoj osobi nije dopuštena ako ona sudjeluje u parnici kao protivnik osobe kojoj se dostava ima obaviti (čl. 345. st. 4.).^{30 31} Navedene osobe kojima se dostava izvrši umjesto osobi kojoj se pismeno ima dostaviti, dužne su pismeno predati toj osobi, na što će ih dostavljač i upozoriti prilikom uručjenja pismena (čl. 345. st. 5.). Kad se dostava obavi prema odredbama st. 2. ili 3. čl. 345. FZPP-a, osoba kojoj se pismeno imalo dostaviti o tome će biti obaviještena slanjem pismene obavijesti preko pošte, običnom pismonosnom pošiljkom. U pismenoj obavijesti navodi se predmet spora, vrsta pismena koje se ima dostaviti, datum, sat i mjesto dostave pismena, te ime i prezime osobe koja je primila pismeno. Obavijest mora biti poslana tokom istog dana ili sljedećeg radnog dana nakon obavljene dostave (čl. 345. st. 6.).

Ako se pismeno ne može dostaviti na način predviđen u čl. 345. FZPP-a, a dostavljač utvrdi da osoba kojoj se pismeno ima dostaviti stanuje na adresi na kojoj se dostava pokušava obaviti, ostavit će u stanu ili u prostorijama gdje ta osoba radi, ili pribiti na vrata stana ili prostorije, pismenu obavijest da će pismeno biti ostavljeno u sudu i da ga ta osoba tamo može preuzeti u roku od 15 dana od dana pokušaja dostave. U pismenoj obavijesti navodi se i predmet spora, vrsta pismena koje se ima dostaviti, datum i sat kada je obavijest ostavljena, te naziv i adresa suda gdje se pismeno može preuzeti (čl. 346. st. 1.). Tijekom istog dana ili sljedećeg radnog dana nakon pokušaja dostave iz st. 1., pismena obavijest s podacima navedenim u tom stavku poslat će se osobi kojoj se dostava ima obaviti i preko pošte, običnom pošiljkom (čl. 346. st. 2.). Dostava će se smatrati obavljenom na dan kada osoba kojoj se pismeno ima dostaviti preuzme pismeno u sudu, a ako pismeno ne bude preuzeto, istekom roka od 15 dana od dana pokušaja dostave (čl. 346. st. 3.).

27) Vidi TRIVA, S., DIKA, M., *Gradansko parnično procesno pravo*, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, 2004., str. 298.

28) U pravnoj teoriji mogu se susresti i mišljenja da to čak može biti i osoba zaposlena u domaćinstvu – kućna pomoćnica, ali ne i podstanar i osoba koja se nalazi u gostima. ZUGLIA, S., TRIVA, S., *Zakon o parničnom postupku*, knjiga I-II, Zagreb, 1957., str. 306.

29) Noveliranim čl. 141. ZPP 08 RH propisano je da ako se fizička osoba koja ne obavlja registriranu djelatnost, te fizička osoba koja obavlja registriranu djelatnost u sporovima koji se ne tiču te djelatnosti ne zateknu u svom stanu, dostava će im se obaviti predajom pismena nekome od njezinih poslovno sposobnih članova kućanstva koji je dužan primiti pismeno. Propisivanje da je dostava uredna ako se izvrši poslovni sposobnom članu domaćinstva, u odnosu na dosadašnju odredbu koja je govorila o punoljetnom članu domaćinstva, znatno se proširuje krug osoba kojima će se moći izvršiti dostava. Naime, i osobe koje nisu punoljetne mogu biti poslovno sposobne.

30) Ista odredba i u ZPP RH, čl. 141. st. 4. ZPP - a.

31) „Protivnik adresata može biti druga stranka u postupku, umješač na strani protivne stranke, kao i zakonski zastupnici i/ili punomoćnici protivne stranke. Ovakva je situacija posebno moguća u bračnim ili stambenim sporovima gdje suprotne stranke još uvijek stanuju u istom stanu. Ako dostavljač izvrši dostavu osobi koja sudjeluje u parnici kao protivnik adresata pa ona o primitku pismena ne obavijesti adresata, smatra se da dostava nije izvršena. Kad se ne može sa sigurnošću utvrditi je li pismeno dostavljeno stranci, uzima se da joj nije dostavljeno, ako je to u njezinom interesu. Vidi VSH, Rev - 1212/86, od 26. studenoga 1986.; Rev - 1632/86. od 20. kolovoza 1986.

Odredbama čl. 348. FZPP-a uređuje se postupak kada se dostava ne može obaviti zbog toga što je adresat privremeno odsutan ili ne stanuje na adresi na kojoj se treba obaviti dostava. Ako se utvrdi da je osoba kojoj se pismeno ima dostaviti privremeno odsutna i da joj osobe navedene u čl. 345. st. 2. i 3. FZPP-a ne mogu pismeno predati na vrijeme, pismeno će se vratiti sudu uz naznaku gdje se odsutni nalazi, a dostava će se ponovo pokušati u odgovarajuće vrijeme (čl. 348. st. 1.). U odnosu na čl. 133. SFZPP-a, novina je da se dostava mora ponovno pokušati u „odgovarajuće vrijeme“.³² To bi u pravilu bilo ono vrijeme kada bi po saznanju dostavljača trebali prestati razlozi zbog kojih je osoba kojoj se pismeno trebalo dostaviti bila privremeno odsutna. Međutim, može se desiti da dostavljač utvrdi da osoba kojoj se pismeno ima dostaviti ne stanuje na adresi na kojoj se dostava pokušava obaviti, ali istovremeno utvrdi točnu adresu te osobe, u tom slučaju dostava će se obaviti na naknadno utvrđenoj adresi. Ako dostavljač ne može utvrditi točnu adresu osobe kojoj se pismeno ima dostaviti, pismeno će vratiti sudu, a sud će od stranke, koja je prvotno obavijestila o adresi te osobe, zatražiti da dostavi točnu adresu (čl. 348. st. 2.). Ako je utvrđeno da tuženi kome se dostava ima obaviti ne stanuje na adresi svog posljednjeg poznatog boravišta ili prebivališta, a njegovo sadašnje boravište ili radno mjesto se ne mogu utvrditi, dostava pismena će se obaviti istovremenim objavljivanjem pismena na oglasnoj ploči suda i u najmanje jednim dnevnim novinama koje se distribuiraju u Federaciji (čl. 348. st. 3.). Dostava će se smatrati obavljenom protekom roka od 15 dana od dana objavljivanja (čl. 348. st. 4.). U objavi se, osim pismena koje se ima dostaviti, navodi i ime i prezime osobe kojoj se dostava obavlja, predmet spora i obavijest o tome kada se dostava pismena smatra obavljenom. Prigodom objave u dnevnim novinama, ako je pismeno koje se dostavlja predugo da bi bilo objavljeno u cijelosti, objavljuje se samo kratak sadržaj pismena (čl. 348. st. 5.). O objavi na oglasnoj ploči suda i u dnevnim novinama adresat treba biti obaviješten slanjem pismene obavijesti preko pošte, običnom pismonosnom pošiljkom, na adresu njezinog posljednjeg poznatog boravišta (čl. 348. st. 6.). Troškove objave u dnevnim novinama predujmljuje tužitelj (čl. 348. st. 7.).

4.1.1. dostava posebnim kategorijama fizičkih osoba

Vojnim osobama, pripadnicima policije i pripadnicima kopnenog, riječnog, pomorskog i zračnog prometa dostava se može obaviti i preko njihove komande, odnosno neposrednog starješine (čl. 341. st. 1.).³³ Međutim, ovdje moramo ukazati da su pravila o dostavi osobama koje su zaposlene u tvrtkama kopnenoga, riječnoga, pomorskoga i zračnoga prometa zastarjela i neadekvatna Naime, navedene osobe više nemaju status državnih službenika, niti te tvrtke više imaju „zapovjedništva“. Stoga tvrtke kopnenog, riječnog, pomorskog i zračnog prometa ako nemaju javne ovlasti ne mogu ni obavljati službu dostave, jer to javna služba. Prvenstveno se očituje u tomu što dostava rezultira dostavnicom kao javnom ispravom uz koju ide i presumpcija o istinitosti njezina sadržaja.

32) Opširnije kod ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 734-735.

33) „Nadležna osoba u zapovjedništvu, odnosno neposredni starješina dužni su predati pismeno adresatu i osigurati da se uredno ispuni dostavnica. Dostava izvršena u trenutku predaje pismena osobi kojoj je pismeno upućeno.“ VS BIH, Kž-1148/68; objavljeno kod JANKOVIĆ, M., KARAMARKOVIĆ, H., JANKOVIĆ, Ž., PETROVIĆ, D., „*Komentar ZPP*“, Beograd, 1977. godine.

Osobama lišenim slobode dostava se obavlja preko uprave zatvora, odnosno uprave ustanove za izvršenje kaznenih i prekršajnih sankcija (čl. 341. st. 2.).³⁴ Osobe lišene slobode u smislu odredaba ovog zakona su pritvorene osobe, te osobe koje izdržavaju kaznu zatvora. Dostava bi se u ovom slučaju vršila na način da bi se zamolnicu s pismenom koje treba dostaviti osobi lišenoj slobode dostavljalo po pravilima o dostavi državnim tijelima, odnosno pravnim osobama, a potom bi ovlaštena osoba zamoljene kaznionice ili zatvora to pismo dostavljala kao specifični dostavljač osobi lišenoj slobode.³⁵ Pri tom je ovlaštena osoba zamoljene kaznionice ili zatvora dužna postupati po pravilima o dostavi fizičkim osobama.³⁶ Dostava osobi lišenoj slobode smatrat će se uredno izvršenom kada ovlaštena osoba zamoljene kaznionice ili zatvora poduzme za to propisane radnje, datira i potpiše dostavnicu, odnosno unese konstataciju koja nadomješta potpis adresata.³⁷ Navedene odredbe trebale bi se na odgovarajući način primjenjivati i na pritvorenike, odnosno osobe u istražnom zatvoru, ali i na osobe koje su prisilno hospitalizirane, jer su i one na neki način osobe lišene slobode, neovisno o razlogu zbog kojeg su prisilno hospitalizirane.³⁸

2.2. dostava pravnim osobama

Dostava tijelima vlasti i pravnim osobama obavlja se predajom pismena osobi ovlaštenoj za primanje pismena, ili, ako se takva osoba ne zatekne u uredu odnosno poslovnoj prostoriji, uposleniku koji se tu zatekne (čl. 339. st. 2.).³⁹ Novina u odnosu na odredbu čl. 123. SFZPP-a koji je ostavljao mogućnost ravnopravnog izbora, sastoji se u tomu što se pismo može uručiti zaposleniku koji se tu zatekne samo ako se osoba za prijem pismena ne zatekne u uredu ili poslovnoj prostoriji.⁴⁰ Ovlaštena pravna osoba registrirana za obavljanje poslova dostavljanja i ovlaštena službena osoba suda dostavu organima vlasti i pravnim osobama u pravilu, obavljaju predajom pismena jednoj od osoba iz čl. 339. st. 2. FZPP-a.

Ako se dostava ovako ne može obaviti, a dostavljač ustanovi da se sjedište tijela vlasti odnosno ured ili poslovne prostorije pravne osobe nalaze na adresi na kojoj se dostava pokušava obaviti, na odgovarajući način se primjenjuju odredbe čl. 346. FZPP-a. U tom slučaju će dostavljač ostaviti u uredu, odnosno poslovnoj prostoriji, pisanu obavijest da će pismo biti ostavljeno u sudu i da ga se tamo može preuzeti u roku od 15 dana od dana pokušaja dostave. U pisanoj obavijesti će se navesti predmet spora, vrsta pismena koje se ima dostaviti, nadnevak i sat kada je obavijest ostavljena, te naziv i adre-

34) „Dostavljanje presude stranci koja se nalazi na izdržavanju kazne u zatvoru, a nema punomoćnika, obavlja se putem uprave zatvora“, VSS u Novom Sadu, GŽ-1034/65.

35) Tako, DIKA, M., *Op. cit.* (bilj. 1.), str. 261.

36) *Ibid.*

37) Navedene odredbe o dostavi osobama lišenim slobode primjenjuju se, kako u slučajevima kada dostavu treba obaviti stranci, tako i u slučaju kada se dostava vrši njenom zastupniku, umješaču, njegovom zastupniku, svjedocima, imenovanom predhodniku (čl. 210.), osobi koju treba obavijestiti o parnici (čl. 211.).

38) Tako kod ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 726.

39) I sudska praksa je zauzela stajalište da se „dostava pravnim osobama obavlja predajom pismena osobi ovlaštenoj za prijam pismena u pravnoj osobi ili radniku koji se zatekne u uredu, odnosno poslovnoj prostoriji i time se dostava pismena smatra uredno obavljenom“, Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske, G-590/97 od 14. 4. 1998., Informator, br. 5058-5059, od 28. kolovoza 2002.

40) Naime, dostava državnim tijelima i pravnim osobama (pri tome mislimo i na poduzeća) obavljala se, u najširem smislu riječi, predajom pismena osobi ovlaštenoj za primanje pismena ili radniku koji se zatekne u uredu, odnosno poslovnoj prostoriji. Vidi odluku OS u Splitu, GŽ-730/90, od 08. lipnja 1990.

sa suda gdje se pismeno može preuzeti. Tijekom istog dana ili slijedećeg radnog dana nakon pokušaja dostave pismena obavijest s navedenim podacima šalje se osobi kojoj se dostava ima obaviti i preko pošte običnom pismovnom pošiljkom. Dostava će se smatrati obavljenom na dan kada osoba kojoj se pismeno ima dostaviti preuzme pismeno u sudu, a ako pismeno ne bude preuzeto, protekom roka od 15 dana od dana pokušaja dostave. Međutim, ako se ustanovi da se ured ili poslovne prostorije pravne osobe ne nalaze na adresi koja je upisana kao sjedište te pravne osobe u odgovarajućem registru pravnih osoba, a njezino novo sjedište nije poznato primijenit će se odredbe čl. 348. st. 3. do 7. Pa će se tako dostava pismena obaviti istodobnim objavljivanjem pismena na oglasnoj ploči suda i u najmanje jednim dnevnim novinama koje se distribuiraju u Federaciji.⁴¹ Dostava se smatra obavljenom protekom roka od 15 dana od dana objavljivanja. U objavi će se osim pismena koje se ima dostaviti navesti i ime i prezime osobe kojoj se dostava obavlja, predmet spora i obavijest o tome kada se dostava pismena smatra obavljenom. Prigodom objave u dnevnim novinama, ako je pismeno koje se dostavlja predugo da bi bilo objavljeno u cijelosti, objavljuje se samo kratak sadržaj pismena. Osoba kojoj se dostava obavlja, bit će obaviještena o objavi slanjem pismene obavijesti preko pošte, običnom pismonosnom pošiljkom, na adresu njezinog posljednjeg poznatog boravišta. Trošak objave u dnevnim novinama predujmljuje tužitelj. Iako to u SFZPP-u nije bilo izrijekom određeno, postojalo je mišljenje da ako dostavljač ne bi zatekao ni adresata ni osobe koje su bile dužne, odnosno voljne primiti poziv, trebalo je ponoviti pokušaj dostavljanja prije nego li poziv vrati sudu s izvješćem o neuspjeloj dostavi. Pojačana nastojanja da se pismeno zaista uruči adresatu sastojala su se u dužnosti dostavljača da ponovno pokuša dostavljanje ako prvi put adresata nije zatekao na određenom mjestu.⁴²

Novina u odnosu na stari SFZPP je i u čl. 355. FZPP-a temeljem kojeg dostavu podnesaka protivnoj stranci, osim tužbe, protutužbe i pravnih lijekova, može izvršiti i sama stranka. U tom slučaju stranka jedan primjerak podneska dostavlja osobno protivnoj stranci, odnosno njezinu zakonskom zastupniku odnosno punomoćniku, a jedan primjerak će predati sudu uz napomenu i dokaz da je dostava drugoj strani već obavljena. Svrha ove novine je da se postigne procesna ekonomija odnosno da se postupak provede što racionalnije, brže, i jeftinije.⁴³

Odredbama čl. 342. FZPP-a uređena je dostava pravnim osobama putem njene poslovne jedinice, odnosno putem zastupstva ili predstavništva u Bosni i Hercegovini za one pravne osobe koje imaju sjedište u inozemstvu⁴⁴. Nadalje, dostavu pravnoj osobi moguće je izvršiti i putem njezine poslovne jedinice, uz uvjet da spor proizlazi iz pravnog odnosa te jedinice (čl. 342. st. 1. FZPP).

41) „Kad pravna osoba do dostave drugostupajnske odluke kojom se postupak završava promijeni sjedište ili samo adresu ureda odnosno poslovnih prostorija, dostava se ima obaviti shodnom primjenom pravila o dostavi za slučaj kada stranka (fizička osoba) promijeni prebivalište ili stan, a o tome ne obavijesti sud.“ – u ovom slučaju bi se dostava pismena obavila istodobnim objavljivanjem pismena na oglasnoj ploči suda i u najmanje jednim dnevnim novinama koje se distribuiraju u Federaciji. VtsH, Pž-2086/93 od 15. 2. 1994. godine; objavljeno DIKA, M., ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku*, OSCE, Sarajevo, 2000. g.

42) Isto ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 733.; TRIVA, S., DIKA, M., *Op. cit.* (Bilj. 27.), str. 299.

43) Tako KULENOVIĆ, Z., MIKULIĆ, S., MILIŠIĆ – VELIČKOVSKI, S., STANIŠIĆ, J., VUČINA, D., *Komentari Zakona o parničnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*, zajednički projekat Vijeća Europe i Europske Komisije, Sarajevo, 2005., str. 553-576.

44) Temeljem odredbe čl. 39. st. 1. Zakona o vanjskotrgovinskom poslovanju, strana osoba može otvoriti predstavništvo u Federaciji u oblasti proizvodnje, prometa robe i privrednih usluga, bankarstva i osiguranja. Tako i kod ZEČEVIĆ, E., *Op. cit.* (bilj. 13.), str. 323.

5. VRIJEME I MJESTO DOSTAVE

Načelo saslušanja stranaka ne bi se moglo efikasno ostvarivati ako se svakoj stranici ne bi pružila mogućnost da sazna za mjesto i vrijeme poduzimanja parničnih radnji i za njihov sadržaj. Temeljem čl. 343. st. 1. FZPP-a dostava se vrši svakim danom⁴⁵, u bilo koje vrijeme⁴⁶, u stanu ili na radnom mjestu fizičke osobe, u sjedištu tijela vlasti, u uredu, odnosno u poslovnim prostorijama pravne osobe kojoj se dostava ima obaviti, ili u sudu kad se osoba kojoj se dostava ima obaviti tamo zatekne.⁴⁷ U smislu navedene odredbe da se dostava vrši svakim danom, podrazumijeva se da je to uredovno vrijeme onoga kome se vrši dostava.⁴⁸ Dostavu je moguće obaviti na bilo kojem mjestu, ako se obavlja osobnim uručenjem pismena osobi kojoj se dostava ima obaviti (čl. 343. st. 2. FZPP).⁴⁹ ⁵⁰ Dakle, ovdje se ne traži pristanak osobe na koju je pismeno adresirano niti posebna odluka suda.⁵¹

U odnosu na čl. 130. SFZPP-a kojim je bilo propisano da se dostava obavlja radnim danom, i to danju, u stanu ili na radnom mjestu osobe kojoj se dostava ima obaviti ili u sudu kad se ta osoba tamo zatekne. Radnim danom u smislu navedene odredbe smatrali su se svi dani u godini, osim nedjelja i državnih praznika, pa i subota. Temeljem navedene odredbe dostava se vršila samo danju, odnosno u uredovno radno vrijeme onoga koji vrši dostavu. Iznimno ova odredba nije važila u slučaju dostave poštom, pa se dostava smatrala urednom i ako je izvršena nedjeljom ili u dane državnog praznika, narav-

45) Što se tiče dana u tjednu kada se može izvršiti uručenje pismena, u Austriji nije moguće izvršiti dostavu u subotu, nedjelju ili u državne praznike, noću, osim ako za to postoji dozvola suda, a dozvola suda se može izdati ako prijeti opasnost protoka roka, gubitka prava ili neki drugi važni temelj. Vidi članak 100. OZPO.

46) Za razliku od našeg zakona koji ne precizira vrijeme unutar kojeg bi se dostava morala izvršiti, austrijski zakon propisuje da se dostava vrši radnim danom između 6h i 22h. Također, potrebno je naglasiti da austrijsko, kao i hrvatsko pravo isključuju primjenu navedenih odredbi o vremenu dostave u slučaju dostave poštom, obzirom da u tom slučaju vrijede propisi pošte.

47) Po pitanju vremena uručenja njemačko procesno pravo, uvodi termin «noćnog vremena» u kojemu se ne može izvršiti dostava, odnosno to je vrijeme kada pošta ne radi, pa se u to vrijeme dostavljanje može izvršiti samo uz nalog suda. To noćno vrijeme je u razdoblju od 01. travnja do 30. rujna od 21 sat do 4 sata ujutro, a u razdoblju od 01. listopada do 31. ožujka, od 21 sat do 6 sati ujutro. U Njemačkoj se ne može izvršiti uručenje pismena nedjeljom i državnim praznikom, osim razumljivo po rješenju suda. Vidi članak 188. DZPO.

48) O tomu vidi KULENOVIĆ, Z., MIKULIĆ, S., MILIŠIĆ – VELIČKOVSKI, S., STANIŠIĆ, J., VUČIĆ, NA, D., *Op. cit.* (bilj. 43.), str. 553-576.

49) Zakon Brčko Distrikta BiH, u čl. 88. utvrđuje da se dostavljanje vrši radnim danom i to danju, a samo mjesto uručenja je znatno suženo u odnosu na mogućnosti uručenja po zakonima entiteta, jer se pismena mogu uručiti u stanu, na radnom mjestu ili u sudu. Interesantna je i odredba čl. 96. Zakona Brčko Distrikta BiH, jer omogućava stranci da preko suda pronađe adresu stanovanja protivne stranke. Tako kod POROBIĆ, M., POROBIĆ, V., POROBIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 6.), str. 756.

50) Po pitanju mjesta dostave, sustav uručenja u SR Njemačkoj je radikalno suprotan bosanskom, hrvatskom i slovenskom sustavu uručenja. Naime, uručenje se, prema njemačkom pravu treba izvršiti u prvom redu u mjestu gdje se osoba kojoj se treba uručiti neko pismo nađe ili zatekne (na ulici, u bilo kojem objektu). Dakle, svi ostali načini dostave koji su u hrvatskom i slovenskom pravu prvenstveni načini dostave, u Njemačkoj su samo zamjena za redoviti način dostave. U njemačkom pravu rezervno mjesto dostave je stan ili kuća, mjesto gdje pravna osoba ima svoje predstavništvo. Predstavništvo, u smislu ove odredbe, može biti na području suda gdje je registrirana, ili na području najbliže pošte, ili na području najbliže policije. Također, rezervno ili zamjensko mjesto ili mjesto gdje se može izvršiti dostavljanje je i poslovni objekt. Vidi članak 183. DZPO.

51) Tako kod ZEČEVIĆ, E., *Op. cit.* (bilj. 13.), str. 323.

no uz uvjet da je pošta u te dane radila.⁵² Stanom se smatrao svaki prostor prikladan za stanovanje u kojemu adresat makar i privremeno boravi, a radnim mjestom ono mjesto na kojem adresat obično obavlja neku djelatnost. U skladu s čl. 134. SFZPP-a ovlaštenje za dostavljanje u sudu odnosilo se na sudsku zgradu u kojoj se nalazi sjedište parničnog suda, a ukoliko bi se dostava pokušala izvršiti na nekom drugom mjestu ili u neko drugo vrijeme adresat je bio ovlašten odbiti primitak pismena.

6. ODBIJANJE PRIJEMA PISMENA

U skladu s čl. 350. FZPP-a kad osoba kojoj je pismo upućeno, odnosno odrasli član njezina domaćinstva, odnosno ovlaštena osoba ili zaposlenik tijela javne vlasti ili pravne osobe odbije primiti pismo, dostavljač će pismo ostaviti u prostoriji gdje se dostava obavlja ili će ga pribiti na vrata te prostorije. Na dostavnici će zabilježiti dan, sat i razlog odbijanja primitka, te mjesto gdje je pismo ostavljeno, i time se smatra da je dostava obavljena.⁵³ Ovdje je riječ o mjeri protiv nesavjesne stranke koja odbija primitak pismena. Pretpostavka da je dostavljanje izvršeno u slučaju kad je prijem pismena odbijen nastupa samo ako je prijem odbijen bez zakonitog razloga.⁵⁴ Prihvaća se fikcija da je adresat saznao za sadržaj pismena, što je neizbježno obzirom na potrebu da se pravosudna aktivnost nesmetano odvija odnosno da se građanima zajamči zaštita prava u parnici. Do iste se fikcije dolazi i kada stranka u tijeku postupka zanemari brigu da joj se dostava uredno obavlja, odnosno kada o promjeni adrese ne obavijesti sud.⁵⁵ Prema odredbama SFZPP-a dostavljač je bio ovlašten postupiti na ovaj način samo ako je odbijanje prijema pismena učinjeno „bez zakonitog razloga“, odnosno pretpostavka da je dostava izvršena u slučaju kad je primitak pismena odbijen nastupala je samo ako je primitak odbijen bez opravdanog, odnosno zakonitog razloga.⁵⁶

7. PROMJENA ADRESE

Ako stranka ili njezin zakonski zastupnik u tijeku postupka ili prije proteka roka od šest mjeseci nakon pravomoćnog okončanja postupka promijene adresu⁵⁷ na koju se

52) Tako DIKA, M., ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 41.), str. 246.-247.

53) „Presumira se da je poziv uredno dostavljen iako adresatu nije ni neposredno ni posredno uručen, tek ako je adresat odbio bez zakonita razloga primiti poziv.“ (Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev. 1870/98 od 9.10.1998. godine; objavljeno kod DIKA, M., ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 41.).

54) O tomu više KULENOVIĆ, Z., MIKULIĆ, S., MILIŠIĆ – VELIČKOVSKI, S., STANIŠIĆ, J., VUČIĆ, D., *Op. cit.* (bilj. 43.), str. 553 - 576.

55) Tako kod TRIVA, S., DIKA, M., *Op. cit.* (bilj. 41.), str. 377.

56) Zakoniti razloga za odbijanje primitka poziva postojao je npr. ako je dostava poziva pokušana neovlaštenoj osobi ili osobi koja može ali ne mora primiti poziv; ako članovi domaćinstva osobe kojoj je poziv upućen odbiju prijam poziva zbog toga što je ta osoba odsutna; ako tuženik koji ima punomoćnika odbije prijam poziva, a ne radi se o pozivu da osobno pristupi pred sud; ako je dostava pokušana u vrijeme i na mjestu protivno odredbama čl. 130. SFZPP-a; ako je dostava poziva osobama u inozemstvu i osobama koje uživaju pravo imuniteta pokušana protivno odredbama čl. 125. SFZPP-a, kao i u svim drugim slučajevima kada je dostava poziva tuženiku pokušana na način protivan zakonskim propisima. Tako kod ZUGLIA, S., TRIVA, S., *Op. cit.* (bilj. 28.), str. 313.

57) „Ne postoji promjena adrese ako stranka ode na liječenje izvan mjesta stalnog boravišta.“ VsJ, Gž-79/64; objavljeno u JANKOVIĆ, M., KARAMARKOVIĆ, H., JANKOVIĆ, Ž., PETROVIĆ, D., *Op. cit.* (bilj. 33).

dostava obavlja, dužni su o tome odmah obavijestiti sud (čl. 352. st. 1.).⁵⁸ SFZPP je u čl. 135. određivao da su stranka ili njezin zakonski zastupnik dužni o promjeni adrese obavijestiti sud do dostave drugostupanjske odluke kojom se postupak završava. Međutim, primjenom ove odredbe u praksi uočeno je da su ozbiljne poteškoće s dostavom nastajale upravo u povodu izvanrednih pravnih lijekova, što je navelo zakonodavca da redefinira te odredbe.

Nadalje, značajnu novine u odnosu na rješenja iz SFZPP-a predstavljaju i odredbe kojima se uređuje postupak zbog promjene adrese stranaka i zastupnika u stadiju izvanrednih pravnih lijekova. Intencija navedene novine jest da doprinese suzbijanju mogućih zloupotreba dostave i općenito povećanje procesne discipline i efikasnosti.⁵⁹ Tako, u slučaju kada protiv pravomoćne odluke unutar roka od šest mjeseci nakon pravomoćnosti prvostupanjske odluke bude izjavljena revizija taj se rok produžava sve dok ne istakne šest mjeseci od dostave odluke stranci kojom se revizija odbacuje ili odbija ili, pak, pobijana odluka preinačava (čl. 352. st. 2.). Naknadni rok od šest mjeseci trebao bi se odvojeno računati za svaku od stranaka.

Ako je protiv pravomoćne odluke unutar roka od šest mjeseci od pravomoćnosti prvostupanjske odluke, podnesen prijedlog za ponavljanje postupka, taj se rok produžava do isteka roka od šest mjeseci nakon pravomoćnosti prvostupanjske odluke u tom postupku protiv koje nije izjavljena žalba, odnosno do isteka roka od šest mjeseci od dostave stranci odluke o žalbi kojom se postupak za ponavljanje postupka pravomoćno završava (čl. 352. st. 3.). I u ovom slučaju naknadni rok od šest mjeseci trebalo bi računati odvojeno za svaku od stranaka.

Ako u povodu izvanrednog pravnog lijeka pravomoćna odluka bude ukinuta i predmet vraćen na ponovno suđenje, smatrat će se da rok od šest mjeseci nakon pravomoćnosti prvostupanjske presude nije ni počeo teći (čl. 352. st. 4.).

Kad stranka ili njezin zakonski zastupnik (ili opunomoćenik) ne obavijeste sud o promjeni adrese, pa se radi toga dostava pismena nije mogla obaviti, sud će odrediti da se daljnja dostava u postupku obavlja stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda⁶⁰ sve dok stranka ili njezin zakonski zastupnik (ili opunomoćenik) ne priopće sudu svoju novu adresu (čl. 352. st. 5.). Dostava objavom pismena na oglasnoj ploči suda smatra se obavljenom nakon proteka roka od 15 dana od dana objave pismena na oglasnoj ploči suda (čl. 352. st. 6.).

Kad punomoćnik za primanje pismena do isteka navedenih rokova promijeni adresu, a o tome ne obavijesti sud, sud će imenovati novog zastupnika za primanje pismena kojem će se obavljati sve dostave, dok stranka ne obavijesti sud o postavljanju novog punomoćnika (čl. 352. st. 7.).

58) „Sud nije dužan da traga za adresom tuženog, sve dok tužitelj ne iscrpi sve mogućnosti da sazna adresu.“ VS F BiH broj Pž-10/99 od 31. 3. 1999. godine; objavljeno u „*Bilten sudske prakse Vrhovnog suda FBiH*“, br. 1., siječanj-travanj 1999. godine.

59) Opširnije kod ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 742.

60) „Stranka – pravna osoba dužna je o promjeni svog sjedišta obavijestiti sud, a ako to ne učini sud je ovlašten sve daljnje dostave u parnici obavljati za tu stranku stavljanjem pismena na oglasnu ploču.“ VTSH, Pž - 914/96 od 12. 12. 1996. godine; objavljeno DIKA, M., ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 41.).

8. PUNOMOĆNIK I ZASTUPNIK ZA PRIMANJE PISMENA

Punomoćnik za primanje pismena⁶¹ u ime stranke prima pismena, pa se smatra da je dostavljanje izvršeno uručivanjem pismena punomoćniku. Ovu vrstu punomoćnika trebaju imati stranke koje se nalaze u inozemstvu, a nemaju punomoćnika u BiH (čl. 353. st. 1. FZPP).⁶² Dikcija ove odredbe ukazuje na odbacivanje tužbe i bez prethodnog upozorenja i pozivanja na otklanjanje ove procesne zapreke.⁶³ Drži se kako će ovo rješenje, osim ubrzanju postupka, pridonijeti i smanjenju samog broja postupaka koji su još u tijeku zbog nemogućnosti suda da ostvari kontakt s tužiteljem.⁶⁴ FZPP pravi razliku između punomoćnika za primanje pismena i zastupnika za primanje pismena na način da punomoćnika za primanje pismena imenuje stranka, a zastupnika za primanje pismena postavlja sud.⁶⁵

Za razliku od starog FZPP - a, novi regulira različite situacije kad se tužitelj ili njegov zastupnik, odnosno tuženik ili njegov zastupnik nalaze u inozemstvu, a nemaju punomoćnika u BiH, te definira situaciju u slučaju opoziva punomoćnika za primanje pismena. Pa tako, razlikuje situaciju koja od stranaka, tužitelj ili tuženik se nalazi u inozemstvu.

- a) ako se **tužitelj** odnosno njegov zastupnik nalaze u inozemstvu, a nemaju punomoćnika u BiH dužni su već prigodom podnošenja tužbe imenovati punomoćnika za primanje pismena u BiH. Ako oni tako ne postupe sud će ih pozvati da u određenom roku imenuju punomoćnika za primanje pismena, uz upozorenje da će sud u suprotnom tužbu odbaciti (čl. 353. st. 1. FZPP).
- b) ako se **tuženik** odnosno njegov zastupnik nalaze u inozemstvu, a nemaju punomoćnika u BiH sud će ih već prigodom dostave prvog pismena pozvati da u primjerenom rok postave punomoćnika za primanje pismena u BiH, uz upozorenje da će u protivnom sud tuženiku na njegov trošak postaviti zastupnika za primanje pismena u BiH i preko toga zastupnika obavijestiti tuženika odnosno njegova zastupnika o tom postavljanju (čl. 353. st. 2. FZPP).

Ukoliko stranka opozove punomoć punomoćniku za primanje pismena i istodobno ne postavi drugog takvog punomoćnika, sud će dostavu obavljati objavom pismena

61) „Punomoćnik za primanje pismena ovlašten je primiti pismo i o tome obavijestiti stranku, a nije ovlašten poduzimati parnične radnje u ime stranke, slijedom toga ni podnijeti žalbu protiv prvostupanjske presude“ (PSH, Pž-3072/90 od 26. 10. 1991. godine; objavljeno kod DIKA, M., ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 41.).

62) U austrijskim propisima se navodi da stranka mora imenovati punomoćnika za dostavu uvijek kada se u inozemstvu ne zadržava samo prolazno. Tako i kod KUŠEVIĆ, P., *Op. cit.* (bilj. 8.); vidi kod BRENN, C., *Europäischer Zivilprozess, Leitfaden für das grenzüberschreitende Verfahren in Österreich*, Wien 2005., Manzsche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, str. 141 – 157.

63) Tako kod ŠUMANOVIĆ, M., *Punomoćnici*, rad u knjizi CRNIĆ, I., DIKA, M., GRBIN, I., HRVATIN, B., JELČIĆ, O., SESSA, Đ., ŠUMANOVIĆ, M., *Novote u parničnom postupku*, Zagreb, 2003., str. 163-164. Suprotno CRNIĆ, I., drži kako bi sud prije odbacivanja tužbe trebao postupiti po čl. 109. ZPP-a, tj. podnositelja poučiti i pomoći mu da podnesak dopuni tako da u određenom roku imenuje punomoćnika za primanje pismena. Da je zakonodavac htio ovlastiti sud da to učini u odredbi noveliranog čl. 386. st. 2. ZPP-a u odnosu na reviziju. CRNIĆ, I., *Bitne novote u parničnom postupku*, „Hrvatska pravna revija“, god. III., 2003., br. 11, str. 93.

64) Vidi NAGY, E., *Izmjene i dopune Zakona o parničnom postupku*, „Informator“, god., L, broj 5078, od 17. studenoga 2003., str. 25.

65) Tako kod ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 744.

na oglasnoj ploči suda, sve dok ta stranka ne postavi drugog punomoćnika za primanje pismena (čl. 353. st. 3.).

Ako punomoćnik za primanje pismena otkáže punomoć, a stranka ne imenuje drugog takvog punomoćnika u roku od 30 dana od dana kad je sud obaviješten o otkazu punomoći, sud će stranci na njezin trošak imenovati zastupnika za primanje pismena, te obavljati sve dostave preko imenovanog zastupnika dok ne primi obavijest stranke o postavljanju novog punomoćnika (čl. 353. st. 4.). Sredstva za pokriće troškova postavljenog zastupnika tuženiku za primanje pismena dužan je predujmiti tužitelj (čl. 353. st. 5.).

Nadalje, ako imamo tzv. aktivne suparničare (više tužitelja) koji nisu imenovali punomoćnika odnosno zajedničkog zakonskog zastupnika za primanje pismena, sud će ih pozvati da istog u određenom roku imenuju, u protivnom će sud odrediti jednog od njih za zajedničkog punomoćnika za primanje pismena i o tome obavijestiti stranke (čl. 354. FZPP). Prilikom odabira istog, sud će se voditi pravnim interesima tužitelja, kao i drugim okolnostima konkretnog slučaja, prije svega procesnom ekonomijom.⁶⁶ Navedena odredba primjenjuje se i u slučaju pasivnog suparničarstva. Ako tužitelj ne predujmi sredstava za pokriće troškova postavljenoga zastupnika tuženika za primanje pismena u roku koji je sud odredio u svom rješenju, sud bi trebao tužbu odbaciti.

9. DOSTAVA OD STRANE STRANAKA

Dostavu podneska protivnoj strani, osim tužbe, protutužbe i pravnih lijekova, može obaviti i sama stranka. U tom slučaju stranka će jedan primjerak dostaviti osobno protivnoj stranci, odnosno njenom zakonskom zastupniku, odnosno punomoćniku, a jedan primjerak će predati sudu uz napomenu i dokaz da je dostava drugoj strani već izvršena (čl. 355.).

U odnosu na odredbe SFZPP-a o dostavi, ova odredba predstavlja novinu uvedenu u FZPP s ciljem postizanja veće ekonomičnosti i ubrzanja postupka, odnosno da se postupak provede što racionalnije, brže i jeftinije. Svakako, ovaj način dostave trebao bi pojednostavniti dostavu, pospješiti njezinu efikasnost i sigurnost te povezano s time općenito ubrzati i pojeftiniti pružanje parvne zaštite.⁶⁷ Na dostavu od strane stranaka na odgovarajući način se primjenjuju opća i posebna pravila parničnog postupka o dostavi (čl. 337.-354. FZPP), osim odredaba koje se po prirodi stvari ne mogu primjeniti kod ovoga načina dostave. Tako se na dostavu od strane stranaka ne primjenjuju odredbe: o dostavi putem odraslog člana domaćinstva, susjeda, kućepazitelja ili osobe koja na istom mjestu radi; o dostavi stranci koja je privremeno odsutna, odnosno koja je promijenila adresu ili joj je adresa nepoznata (fizičkoj ili pravnoj osobi); o dostavi u slučaju odbitka primitka pismena; te o dostavi primatelju koji je nepismen ili se nije u stanju potpisati, koji je odbio potpisati dostavnicu, o predaji drugoj osobi, a ne onoj kojoj se pismeno imalo dostaviti.

Dostava izvršena na način da je jedan primjerak podneska dostavljen osobno protivnoj stranci, odnosno njezinu zakonskom zastupniku i/ili punomoćniku, a jedan pri-

66) Više o tomu ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 746.; usporedi TRIVA, S., DIKA, M., *Op. cit.* (bilj. 27.) str. 297. Usto Triva smatra neutemeljenim „stav zakona da jedan od suparničara, ako oni ne imenuju punomoćnika, obavlja funkciju njegova punomoćnika, jer bi bilo pravilnije ovakvog suparničara tretirati kao specifičnog privremenog zastupnika“.

67) Tako kod ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 747.

mjerak predan sudu uz napomenu i dokaz da je dostava drugoj strani već obavljena, smatra se urednom dostavom (čl. 355. st. 4. FZPP). Stoga zaključujemo da je izravno stranačko upućivanje podnesaka i njihovo preuzimanje po svom učinku izjednačeno s učincima redovne sudske dostave. Naime, premda to u čl. 355. FZPP-a nije izričito predviđeno, mišljenja smo da bi svaka stranka prethodno morala sama snositi troškove izravnog upućivanja podneska, a ti bi troškovi trebali ulaziti u parnične troškove čija bi se naknada mogla tražiti po općim pravilima o naknadi troškova postupka (po pravilu *causae*).⁶⁸

10. DOSTAVNICA

Dostavnica⁶⁹ je isprava kojom se dokazuje da je dostavljanje izvršeno.⁷⁰ Potvrdu o obavljenoj dostavi (dostavnicu) potpisuju primatelj i dostavljač (čl. 351. st.1.).⁷¹ Prima-telj će na dostavnici čitko, slovima, napisati dan primitka^{72 73 74}, svoje ime i prezime i u kojem svojstvu prima pismeno.^{75 76} Ako je primatelj nepismen, ili se nije u stanju potpi-sati, dostavljač mora staviti napomenu zašto primatelj nije stavio svoj potpis. Također, ako primatelj odbije potpisati dostavnicu, dostavljač će to zabilježiti na dostavnici i ispi-sati slovima dan predaje, pa se time smatra da je dostava izvršena. Dakle, ovdje je riječ o situaciji kad je osoba kojoj je pismeno upućeno primila pismeno, ali je odbila potpisati dostavnicu. Međutim, ukoliko adresat odbije primiti pismeno, primijenit će se odred-be čl. 350 FZPP-a, odnosno dostavljač će pismeno ostaviti u prostoriji gdje se dostava obavlja ili će ga pribiti na vrata te prostorije, a na dostavnici treba zabilježiti dan, sat i razlog odbijanja primitka, te mjesto gdje je pismeno ostavljeno, i time se smatra da je dostava obavljena. U slučaju kada je pismeno predano drugoj osobi, a ne onom kome se pismeno imalo dostaviti, na dostavnici će dostavljač naznačiti odnos tih osoba.

68) *Ibid.*

69) Dostavnica (engl. acknowledgement of service; nem. Surkunde; franc. Acte de signification), je jav-na isprava koja služi kao dokaz o urednom dostavljanju pismena. Vidi Pravni leksikon, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2007., str. 249.

70) Parnična stranka ne može pozivom na podatke iz svog poštanskog protokola o prijemu sudskih pismena, izmijeniti, poništiti podatke iz sudske dostavnice (VS BiH, Pž. 433/87 – BSPVS BiH 2/88, 48.).

71) U Njemačkoj dostavnicu potpisuje samo dostavljač.

72) „Ako je na dostavnici netočno naznačen datum dostave smatrat će se da je dostava obavljena onog dana kad je pismeno predano, što se utvrđuje raspoloživim dokaznim sredstvima. Teret dokazivanja da je na dostavnici pogrešno naznačen datum uručjenja pismena, leži na zainteresiranoj stranci.“ VS BiH, Pž-282/82 od 27. 9. 1982. godine; objavljeno u JANKOVIĆ, M., KARAMARKOVIĆ, H., JANKOVIĆ, Ž., PETROVIĆ, D., *Op. cit.* (bilj. 33.).

73) „Nije pouzdano utvrđen datum dostavljanja, koji je na dostavnicu upisan brojkama umjesto slovi-ma, a ne slaže se sa datumom na poštanskim žigovima utisnutim na dostavnici.“ Vrhovni sud BiH, broj: Pž. 55/88, od 28. 4. 1988. godine, objavljeno u „*Bilten sudske prakse Vrhovnog suda BiH*“, broj 2/88.

74) „Ako je primatelj svojim potpisom te pečatom ili štambiljem ovjerio primitak dostavnice, ali nije upisao datum primitka, dostavnica kao javna isprava o obavljenoj dostavi nije uredna, te sud radi utvrđenja činjenice kada je pismeno dostavljeno primatelju može izvoditi dokaze.“ VTSH, Pž-1224/04, od 21. ožujka 2007., Informator, broj 5608, od 5. prosinca 2007., vidi kod ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 11.), str. 740.

75) Za razliku od odredbe čl. 139. st. 1. SFZPP-a prema kojoj je primatelj na dostavnici morao samo slovima napisati dan primitka dostavnice i potpisati se.

76) U odnosu na samu dostavnicu, kao javnu ispravu koja služi kao dokaz o izvršenom dostavljanju, u njemačkom pravu je specifično da se na dostavnici treba napisati i mjesto i vrijeme uručjenja. Vidi članak 191/1/1 DZPO.

Kao dokazno sredstvo⁷⁷, dostavnica ima snagu javne isprave, ali nije jedino dokazno sredstvo za utvrđivanje dostavljanja. Ukoliko je na dostavnici netočno ili nečitko naznačen datum dostave ili je dostavnica nestala,⁷⁸ dostava se može dokazivati i na drugi način.^{79 80}

11. PRAVNI UČINCI DOSTAVE

11.1. Pravni učinci uredne dostave

Uz trenutak dostave zakon vezuje čitav niz važnih pravnih posljedica, koje u pravilu ovise o vrsti pismena koje se dostavlja. Pa tako, dostavom tužbe⁸¹ zasniva se parnica (čl. 53. st. 1. FZPP), dostavom tužbe s pozivom za davanje odgovora na tužbu, počinje teći prekluzivni rok za davanje odgovora (čl. 37., 331. b, 461. g. ZPP 03), dostavom podneska kojim se tužba povlači za tužitelja počinje teći rok prekluzivni rok za davanje odgovora.

Parnica počinje teći dostavljanjem tužbe tuženiku, od tada parnica postoji, visi (lat. *lis pendent*). Od tada se ujedno i zasniva trostrani procesnopravni odnos između suda, tužitelja i tuženika.⁸²

Temeljem odredbe čl. 197. FZPP, presuda prema strankama ima učinak od dana donošenja, a od dana kad im je dostavljena u slučajevima u kojima se strankama presuda dostavlja.⁸³

77) «Ako je za sudsku odluku ili drugo pismo koje se dostavlja poštom, potrebit dokaz o primitku, dostava se uvijek obavlja u omotu s povratnicom, a u ostalim slučajevima prilaže se dostavnica. Dostava običnih (kratkih) obavijesti strankama vrši se u omotu bez dostavnice.» čl. 82. Pravilnika o unutarnjem poslovanju sudova županije Zapadnohercegovačke. Tako kod KULENOVIĆ, Z., MIKULIĆ, S., MILIŠIĆ – VELIČKOVSKI, S., STANIŠIĆ, J., VUČINA, D., *Op. cit.* (bilj. 43.), str. 570.

78) «Ako postoji dostavnica, ne može se dostavljanje dokazivati na drugi način, pa ni putem potražnice.» (VPS, SI-2571/68; objavljeno u JANKOVIĆ, M., KARAMARKOVIĆ, H., JANKOVIĆ, Ž., PETROVIĆ, D., *Op. cit.* (bilj. 33.).

79) „Dostavnica je primarno, ali ne i jedino dokazno sredstvo za utvrđivanje dostave. Ako nestane, dostava se može dokazivati i na drugi način, npr. rezultatima potražnice.“ VSH Rev. 1178/91 od 20. 06. 1991. g., Os. u Zadru, Gž.167/85 od 13.10.1985.g; “ili uvidom u poslovne knjige stranaka.” VSRH, Pž-236/84; objavljeno u DIKA, M., ČIZMIĆ, J., *Op. cit.* (bilj. 41.).

80) „Dostavnica je primarno, ali ne i jedino dokazno sredstvo za utvrđivanje dostave“, Kantonalni sud u Sarajevu, Pž- 76/05, od 21. 2. 2005. godine, objavljeno u „Domaća i strana sudska praksa - Stručni i informativni časopis“, godina II., Broj 11., str. 53.

81) Kada sud donese presude, a da tijekom postupka nikada nije dostavio tužbu tuženiku, počinio je bitnu povredu odredaba parničnog postupka jer je odlučio u parnici koja nije niti počela teći. Tako u presudi ŽS u Koprivnici, Gž.1431/03-2 od 29. siječnja 2004.g. tuženici tvrde da im tijekom postupka nikada nije dostavljena tužba zbog čega se oni tijekom postupka na tužbu nisu mogli očitovati, te smatraju da je i na taj način sud počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka. Ispitujući taj žalbeni razlog ovaj sud je utvrdio da je on osnovan, te da doista tijekom cijelog postupka tuženicima nije dostavljena tužba, na koji način je sud počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 1. ZPP-a u vezi s čl. 194. st. 1. ZPP-a, jer u odnosu na tuženike parnica nije niti počela teći, pa zbog toga nije bilo moguće niti donijeti presudu u ovom predmetu.

82) Protiv supsidijarnog tuženika parnica počinje teći kad mu se dostavi tužba, a ne tek nakon pravomoćnosti presude kojom je bio odbijen njegov zahtjev u odnosu na prvotuzenika. No u slučaju subjektivne preinake tužbe u odnosu na novog tuženika, parnica teče *ex tunc*, od postojanja litispendinge u odnosu na prethodno tuženog.

83) čl. 334. ZPP RH „Sud je vezan za svoju presudu čim je objavljena, a ako presuda nije objavljena, čim je otpričana. Prema strankama presuda ima učinak tek od dana kad im je dostavljena.“

Vrijeme dostave presude strankama također je procesnopravno relevantno: 1. od tog dana presuda djeluje prema strankama u slučajevima u kojima strankama prema odredbama ovog zakona presudu dostavlja sud (čl. 197. st. 2. FZPP), 2. stranka se tek od trenutka primitka presude može odreći prava na žalbu (čl. 204. st. 1. FZPP), 3. ako se presuda dostavlja rokovi za ulaganje žalbe teku o dana dostave prijepisa presude (čl. 203. st. 1. FZPP), 4. rok za ulaganje revizije teče od dana dostave prijepisa presude (čl. 237. st. 2. FZPP), 5. rok za ulaganje prijedloga za ponavljanje ako kojoj stranci nije bila dana mogućnost da taspravlja pred sudom teče od dana kad je odluka dostavljena stranci (čl. 257. st. 2. FZPP), 6. pravomoćnost nastupa nakon neuspješnog proteka roka za izjavljivanje redovnog pravnog lijeka koji se računa od dostave presude (čl. 196. st. 1. FZPP),⁸⁴ 7. rok za traženje dopunske presude teče od dana primitka presude kojom nije odlučeno o svim zahtjevima (čl. 192. st. 1. FZPP).

Također, temeljem čl. 198. st. 2. FZPP rješenje koje je na ročištu objavljeno dostavit će se strankama u ovjerenom prijepisu samo: 1. ako je protiv toga rješenja dopuštena posebna žalba, 2. ako se na temelju rješenja može odmah tražiti ovrha ili 3. ako to zahtijeva upravljanje parnicom.

Rješenja koja sud donosi izvan ročišta moraju se uvijek dostavljati strankama u ovjerenom prijepisu (čl. 199. FZPP). No, ako se rješenjem odbija prijedlog jedne stranke bez prethodnog saslušanja protivne stranke, protivniku se rješenje neće dostaviti. Kad se rješenje ne dostavlja pismeno, ono prema strankama ima učinak čim je objavljeno (čl. 198. st. 4. FZPP).⁸⁵

11.2. Pravni učinci neuredne dostave

Kod dostavljanja kao procesne radnje mora biti do kraja poštovana procesna forma, što je izuzetno važno radi ostvarivanja cilja dostavljanja.⁸⁶ Smatra se da je dostavljanje **nepravilno**, kada nije izvedeno po svim pravilima koja predviđaju norme procesnog prava.⁸⁷ Dostavljanje je **neuredno** ako je, na primjer, pismeno uručeno pogrešnom

84) Ako parničnoj stranci nije dostavljen prijepis presude, onda nije započeo teći rok za žalbu – zbog čega ne može nastupiti ni pravomoćnost presude.

85) Sud je vezan za svoja rješenja i to od objavljivanja, a ako ih ne objavljuje, onda od otpremanja. Ako se rješenje odnosi na upravljanje parnicom, onda nije vezan (čl. 165. st. 3. FZPP). Vidi o tome presudu Žs Rijeka, Gž-2183/01 od 31. 10. 2001. g. „Iz dokumentacije u spisu proizlazi da tužiteljici nije osobno izvršena dostava rješenja protiv kojeg je dopuštena žalba (čl. 142. st. 1. ZPP), jer dostavljač na dostavnici u napomeni navodi da tužiteljica nije potpisala primitak rješenja, jer da se nalazi u bolnici. Pored takve napomene ne može se smatrati da je tužiteljici uredno izvršena dostava rješenja protiv kojeg je dopuštena žalba, tim više što dostavljač ne postupa u okviru odredbe čl. 142. st. 2. i čl. 141. ZPP. Stoga kad postoji sumnja o vremenu primitka rješenja protiv kojeg je dopuštena žalba, treba žalbu smatrati pravovremenom.“

86) „Na jednoj dostavnici može se vršiti dostava samo jednoj osobi. Tako je prema stajalištu sudske prakse, presuda zbog izostanka (koje više po novom ZPP-a nema – presuda zbog propuštanja) ništava „ako je npr. sud izrekao kontumacionu presudu ne čekajući dostavnicu, odnosno na osnovu takve dostavnice iz koje se je moglo vidjeti da izostala stranka nije uredno pozvana, ili je konačno sama dostavnica neispravno ispunjena bilo krivnjom dostavljača, koji je iz zle namjere ili iz nehata unio krive podatke u dostavnicu, ili je možda i sam dostavljač bio zaveden u bludnji pa predao poziv nekom drugom možda istoimenom licu.“ VS NRS, Gž-4661/62, VS NRS Gž - 1850/62; objavljeno u JANKOVIĆ, M., KARAMARKOVIĆ, H., JANKOVIĆ, Ž., PETROVIĆ, D., *Op. cit.* (bilj. 33.).

87) „Urednost dostavljanja je vrlo značajna za čitav tijek parničnog postupka, te ima posebne i odlučne pravne posljedice. Početak tijeka postupka, odziv stranaka i ostalih sudionika u postupku, računanje rokova, nastupanje pravomoćnosti i izvršnosti sudske odluke, samo su neka najznačajnija procesna pitanja na koje odlučujuće utječe urednost dostavljanja.“ Usp. KAPELI, K., *Op. cit.* (bilj. 25.), str. 1367 – 1373.

adresatu, ako u dostavnici nije određen dan predaje ili se dostava ne može uopće dokazati i dr. Nije pouzdano utvrđen datum dostavljanja koji je na dostavnici ispisan brojkama (umjesto slovima), a ne slaže se sa datumom na poštanskim žigovima utisnutim na dostavnici.⁸⁸ Neuredno dostavljanje ne proizvodi u načelu posljedice. Nema izričitih odredaba o tome da li se nedostaci u dostavljanju mogu sanirati. Mogu biti sanirani na dva načina⁸⁹:

- a) putem pristajanja stranke prema kojoj je izvršena povreda dostavljanja, i
- b) kada sud smatra da je cilj dostavljanja postignut i pored povrede pravila o dostavljanju. Međutim, nedostaci u dostavljanju ne mogu na ovaj način konvalidirati, ukoliko dostavljanje pismena ima za posledicu da počinje teći rok ili da nastupa prekid zastare.

Povrede odredaba o dostavi su apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka, i kao takve predstavljaju žalbeni razlog. Riječ je o takvim povredama koje samim svojim postojanjem dovode do ništavosti donesene presude. Dakle, direktno utječu na ukidanje donesene presude bez obzira da li su u konkretnoj parnici imale neki utjecaj na donošenje pravilne odluke. Bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji ako kojoj stranci nezakonitim postupanjem, a osobito propuštanjem dostave, nije bila dana mogućnost da raspravlja pred sudom.⁹⁰

11.3. Sankcije zbog ometanja i neuredne dostave

Obzirom na značaj sudske dostave kao jednog od primarnih uzroka dugotrajnog trajanja parničnog postupka, potrebno je ukazati da uzroci i ovdje leže na obje strane. Naime, urednost dostave koče i svoje ovlasti zlorabe obje stranke i drugi sudionici u postupku, ali isto tako određeni stupanj odgovornosti leži i u samim dostavljačima, odnosno u njihovoj savjesnosti u obavljanju ovako značajne uloge u parničnom postupku. Stoga FZPP predviđa odgovornost dostavljača koja se manifestira u dva pravca: a) kažnjavanje dostavljača, i b) obvezivanje dostavljača da stranci naknadi troškove prouzročene nesavjesnim obavljanjem dužnosti.⁹¹

Sud novčanom kaznom od 100 KM do 1.000 KM kažnjava punomoćnika za primanje pismena koji, protivno odredbama čl. 352. st 7., ne obavijesti sud o promjeni adrese (čl. 408. st. 1. FZPP). Ujedno na zahtjev stranke naređuje punomoćniku za primanje pismena da nadoknadi troškove koje je prouzročio neopravdanom nedostavom obavijesti o promjeni adrese. Osobu koja neosnovano odbije primiti pismo, te osobu koja na koji drugi način ometa dostavu pismena, svjesno onemogućavajući ili otežavajući primjenu odredbi ovog zakona o dostavi, sud kažnjava novčanom kaznom od 100 KM do

88) O tomu vidi presudu VS BiH, Pž. 55/88 od 28. 4. 1988. godine, objavljeno u „Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda BiH“, broj 2/88.

89) Tako, ČALIJA, B., OMANOVIĆ, S., *Građansko procesno pravo*, Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet, 2000. godine, str. 208 - 209.

90) Vidi o tomu TODOROVIĆ, LJ., HADŽIMUSIĆ, M., *Parnični postupak*, Zbirka kompiliranih zakona, napomene i komentari, praktični primjeri podnesaka, registar pojmova, Biblioteka Mostovi, Sarajevo, novembar 2003., str. 303.

91) Usporedi Tako kod SESSA, Đ., *Dostava i novela Zakona o parničnom postupku*, Savjetovanje – Zagreb, 13. listopada 2008., str. 41. – 42. Dostavljača koji je nesavjesno obavio koju od radnji dostave, pa zbog toga dođe do znatnijeg odugovlačenja postupka, sud može novčano kazniti primjenom odgovarajuće odredbe čl. 110. ZPP 03.

1.000 KM (čl. 409. st. 1. FZPP). Navedenim osobama sud na zahtjev stranke naređuje da naknade troškove koje su svojim ponašanjem prouzrokovale (čl. 409. st. 2. FZPP). Međutim, pored vremenskog odugovlačenja postupka, protivna načelu ekonomičnosti jest i daljnja posljedica po stranke, a to je znatno povećanje troškova postupka.

Ukoliko osoba svojim propuštanjem u preuzimanju i predaji pismena adresatu prouzroči dodatne troškove, odgovorna je za naknadu tih troškova, pa adresat može od suda u tom istom postupku tražiti da mu se dosude ti troškove na teret osobe koja ih je izazvala svojim skrivenim propuštanjem, neovisno o tome je li ta osoba za to već novčano kažnjena ili nije. O takvom zahtjevu stranke sud je dužan odlučiti bez odgode i neovisno o odluci o glavnoj stvari. Protiv takvog rješenja je dopuštena posebna žalba, ali se ovrha na temelju istog može tražiti i prije pravomoćnosti. Napor koji će sudovi uložiti u sankcioniranje osoba koje sudjeluju u postupku dostave, premda bi u prvo vrijeme mogao opteretiti njihov rad, na dužu bi stazu trebao pridonijeti općoj procesnoj stezi i efikasnosti u vođenju postupaka. Naime, bez odgovarajućih izravnih sankcija teško je očekivati da će stranke, a osobito treće osobe koje sudjeluju u sudskim postupcima, uredno ispunjavati svoje procesne dužnosti.

12. ZAKLJUČAK

Učinkovitost dostave i njeno optimalnije normativno uređenje izlazi iz okvira samog parničnog postupka, ona obuhvaća ovršne i sve sudske postupku, te se nužno veže i na druga zakonska određenja i njihovu primjenu u praksi. Poigravanje sudovanjem počinje u fazi dostave poziva na zakazana ročišta. Zato bi se *de lege ferenda* trebala predvidjeti tzv. „leteća dostava“, odnosno dostava preko notara, prethodni sporazum o adresi dostave sudskih poziva, instaliranje posebnih službi za dostavu sudskih pismena, te stroža pravila o prijavljivanju promjene adrese, a sve to po uzoru na hrvatsko zakonodavstvo. Nadalje, trebalo bi predvidjeti i mogućnost traženja pomoći od policije pri provedbi dostave, primjerice kod utvrđivanja istovjetnosti osobe koju zatekne na mjestu na kojemu treba izvršiti dostavu. Smatram kako bi se stranke mogle pisanim sporazumom sklopljenim prije pokretanja postupka ili tijekom postupka pred sudom, suglasiti da im se dostava obavlja preko pravne osobe koja je registrirana u zemlji ili inozemstvu za dostavu pisanih pošiljki.

Izmjena Federalnog zakonodavstva trebala bi ići i u smjeru da se u određenoj mjeri prebaci rizik za uredno vođenje parnice i za zaštitu procesnih prava stranaka sa suda na stranke i na taj način olakša položaj suda. Smatram da bi ovakva intencija zakonodavca bila i logična, obzirom da je primjerice, u interesu stranke da obavijesti sud o promjeni adrese, neovisno je li se radi o tužitelju ili tuženiku jer obje stranke imaju pravni interes za što bržim okončanjem spora. Nadalje, mislim da bi trebalo ustanoviti ustanovu ili pojedinca koji će se baviti uručjenjem sudskih pismena kao jedinom i redovnom, registriranom djelatnošću. Za takvu ustanovu, odnosno za rad takvog pojedinca suglasnost bi morao dati ministar pravosuđa, a način uručjenja bi trebalo regulirati posebnim propisom. Na ovaj način bi onaj tko uručuje pismena bio osobno zainteresiran za uredno izvršenje dostave, a trošak rada takvog dostavljača trebao bi i snositi sam primatelj pismena iz razloga što je on svojim nesavjesnim postupanje, neobavješćavanjem suda o promjeni adrese i prouzročio te troškove. Također, u svrhu olakšanja dostave bilo bi potrebno, a po uzoru na njemačko pravo, uvesti da je mjesto dostave svako mjesto na

kojem se nađe ili zatekne osoba kojoj je potrebno nešto uručiti (na ulici, u bilo kojem objektu), a tek alternativno stan, radno mjesto ili sud ako se ta osoba zatekne u sudu. Naposljetku možemo zaključiti da bi navedene izmjene pridonijele kvalitetnijem i bržem radu suda te uopće efikasnijem radu pravosuđa.

DELIVERY IN CODE OF CIVIL PROCEEDINGS IN FEDERATION OF BOSNIA AND HERCEGOVINA

Summary

The paper analyzes the provisions of the Code of Civil Proceedings in Federation of Bosnia and Hercegovina from 2003. governing the institute of delivery by comparing them to the corresponding provisions of the Code of Civil Proceedings in Federation of Bosnia and Hercegovina from 1998. It also points out the difficulties arising in application of certain provisions of Code of civil proceedings in Federal judicial practice and it offers a review of possible alternative solutions in the model of related legislatures.

Key words: *civil procedure, delivery, messenger of court, acknowledgement of service, Federation of Bosnia and Hercegovina*